

Семінар

«Екологічні ініціативи в індустріальних містах України: обмін досвідом в боротьбі за чисте повітря»

Олена Міскун, Заступник голови відділу по роботі з громадами
ГО "Екодія", miskun@ecoact.org.ua

Процес наближення законодавства України в сфері охорони атмосферного повітря до норм ЄС

Моніторинг і контроль якості повітря

Які директиви ЄС, має імплементувати Україна

- Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи; Директива 2004/107/ЄС про миш'як, кадмій, ртуть, нікель та поліциклічні ароматичні вуглеводні у атмосферному повітрі;
- Директива 98/70/ЄС про якість бензину та дизельного палива; Директива 1999/32/ЄС про зменшення вмісту сірки в деяких видах рідкого палива;
- Директива 94/63/ЄС про контроль викидів летких органічних сполук (ЛОС), що спричиняються сховищами нафти та під час її транспортування з терміналів до сервісних станцій;
- Директива 2004/42/ЄС про обмеження викидів летких органічних сполук, зумовлених використанням органічних розчинників у певних фарбах і лаках та речовинах для обробки транспортних засобів.

Нас цікавлять директиви, які в переважній більшості своїх положень присвячені встановленню нормативів якості атмосферного повітря та його моніторингу. Це Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи і Директива 2004/107/ЄС про миш'як, кадмій, ртуть, нікель та поліциклічні ароматичні вуглеводні у атмосферному повітрі. Ці директиви встановлюють мінімальні вимоги до якості атмосферного повітря, нижній та верхній рівні концентрації забруднювальних речовин; регламентують заходи, яких країна-член повинна вживати у разі, якщо концентрація забруднювальних речовин досягатиме нижнього чи верхнього рівня концентрації; встановлюють вимоги до методик визначення концентрації забруднювальних речовин в атмосферному повітрі; встановлюють обов'язок країн-членів сформуванати зони за ступенем концентрації забруднювальних речовин в атмосферному повітрі тощо.

Нормативи якості атмосферного повітря, встановлені директивами цієї групи, істотно впливають на формування умов дозволів на здійснення екологічно-небезпечної діяльності. Наприклад, умови інтегрованого дозволу не можуть призводити до перевищення нормативів якості атмосферного повітря, встановлених директивами цієї групи (стаття 18 Директиви 2010/75/ЄС) (докладніше див. пункт 5.7. Сектор «Промислове забруднення та техногенні загрози»).

Потенційні труднощі

Нині в Україні орган, який фактично здійснює моніторинг атмосферного повітря та накопичує практику застосування відповідного законодавства (Український гідрометеорологічний центр ДСНС України), виведений із підпорядкування центрального органу виконавчої влади з питань охорони довкілля. Така інституційна зміна практично звела нанівець інституційну спроможність Мінприроди здійснювати моніторинг, яка сьогодні залишається номінальною. У зв'язку з цим функцію основного розробника проектів нормативно-правових актів, необхідних для імплементації Директиви 2008/50/ЄС та Директиви 2004/107/ЄС, може виконати лише ДСНС – орган, який спрямовує, координує та контролює діяльність Українського гідрометеорологічного центру. Водночас діяльність Українського гідрометеорологічного центру в частині моніторингу атмосферного повітря, не будучи пріоритетом у діяльності ДСНС, залишається на периферії уваги ДСНС.

Транспозиція директив зазначеного сектору вимагатиме встановлення низки загальнообов'язкових вимог. Ці вимоги можуть бути встановлені актами різного рівня. Зокрема, вимоги до якості палива, лаків, фарб, речовин для обробки транспортних засобів можуть бути встановлені лише технічними регламентами; вимоги до сховищ бензину можуть бути затверджені наказами Міністерства енергетики, вимоги до засобів транспортування палива – наказами Міністерства інфраструктури.

Для забезпечення транспозиції положень директив цього сектору необхідно:

- установити зони та агломерації по всій території України за ступенем забруднення атмосферного повітря, затвердити порядок перегляду цих зон відповідно до вимог Директиви 2008/50/ЄС та Директиви 2004/107/ЄС;
- забезпечити розміщення постів спостереження за якістю атмосферного повітря та пунктів відбору проб відповідно до вимог Директиви 2008/50/ЄС та Директиви 2004/107/ЄС;
- установити правила оцінювання якості атмосферного повітря;
- створити систему оцінки якості повітря щодо забруднювачів та критерії цієї оцінки відповідно до вимог Директиви 2008/50/ЄС;
- установити вимоги до інформування громадськості відповідно до вимог Директиви 2008/50/ЄС та Директиви 2004/107/ЄС;
- установити рівні концентрації забруднювальних речовин, яких необхідно досягти в майбутньому;
- розробити плани щодо якості повітря для зон та агломерацій, у яких рівні забруднювачів перевищують будь-яку з граничних величин чи будь-який цільовий показник або якщо є ризик такого перевищення;

- урегулювати вимірювання миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю, поліциклічних ароматичних гідрокарбонатів у атмосферному повітрі відповідно до вимог Директиви 2004/107/ЄС;
- установити порядок здійснення моніторингу за вмістом миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю, поліциклічних ароматичних гідрокарбонатів у атмосферному повітрі відповідно до вимог Директиви 2004/107/ЄС;
- урегулювати порядок здійснення заходів щодо підтримки та поліпшення якості повітря стосовно миш'яку, кадмію, ртуті, нікелю, поліциклічних ароматичних гідрокарбонатів відповідно до Директиви 2004/107/ЄС.

Законодавство України досить докладно регламентує систему розміщення постів спостереження за якістю атмосферного повітря. Порядок розміщення постів урегульовано РД 52.04.186-89 «Керівний документ щодо здійснення контролю за забрудненням атмосфери», затвердженим заступником голови Держкомгідромету СРСР 1 червня 1989 року та Головним державним санітарним лікарем СРСР 16 травня 1989 року. Цей нормативно-правовий акт закріплює доволі гнучку систему розміщення постів спостереження. Незважаючи на це, система потребує вдосконалення, оскільки була запроваджена більш як двадцять років тому і не враховує низки вимог Директиви 2008/50/ЄС.

Істотною прогалиною у правовому регулюванні забезпечення якості атмосферного повітря є залишення поза правовим регулюванням концентрацій озону і пилу (PM_{2,5} та PM₁₀). Також в нашому адмінкодексі відсутнє поняття «зони агломерації».

Імплементация

Особливістю імплементации директив, які належать до сектору «Якість атмосферного повітря», є велика залежність ефективності імплементации положень цих директив від матеріального забезпечення цього процесу. Серйозною перешкодою для виконання вимог директив цього розділу стає брак відповідного обладнання та підготовлених фахівців. **Розв'язати цю проблему лише за рахунок законодавчих кроків видається неможливим**, адже встановлення обов'язків тих чи інших органів здійснювати вимірювання, наприклад, озону залишиться декларацією в разі нестачі відповідного обладнання та фахівців.

Для забезпечення імплементации положень директив, які встановлюють вимоги до якості атмосферного повітря, необхідно **створити систему** вимірювання концентрацій відповідних забруднювальних речовин у атмосферному повітрі (розробити методи вимірювання, забезпечити придбання відповідного обладнання, створити мережу пунктів відбору проб і лабораторій).

Промислове забруднення та техногенні загрози

Які директиви ЄС, має імплементувати Україна

Цей сектор представлений:

- Директивою 2010/75/ЄС про промислові забруднення (комплексне запобігання і контроль за забрудненнями). Метою Директиви 2010/75/ЄС є зменшення негативного антропогенного впливу на здоров'я людини та на довкілля за допомогою встановлення обов'язку суб'єктів господарювання, які планують здійснювати екологічно небезпечні види діяльності, використовувати найкращі з доступних технологій і методів управління (далі – НДТ).
- Директива 96/82/ЄС спрямована на запобігання виникненню й управління ризиками виникнення інцидентів та аварій на установках, на яких зберігаються хімічні речовини у великих обсягах.

Що нового принесе з собою імплементація Директиви 2010/75/ЄС

Наріжним елементом правового регулювання, який запроваджено Директивою 2010/75/ЄС, є обов'язок **дозвільного органу** надавати дозвіл на здійснення видів діяльності, передбачених Додатком I до Директиви 2010/75/ЄС, лише за умови використання НДТ. Ступінь ефективності такого правового інструменту прямо пропорційний переліку питань, які оцінює дозвільний орган у процесі видачі дозволу на здійснення екологічно небезпечної діяльності. Що ширший перелік таких питань, то більше можливостей у дозвільного органу обрати такий варіант умов дозволу, який найкраще забезпечував би охорону довкілля в цілому. Саме цими міркуваннями пояснюється внесення до Директиви 2010/75/ЄС питань управління ризиками виникнення інцидентів та аварій, а також заходів реагування й ліквідації їх наслідків. Включення цих питань до предмета правового регулювання Директиви 2010/75/ЄС зумовило її тісні зв'язки з Директивою 96/82/ЄС.

Директива 2010/75/ЄС також **істотно пов'язана** з директивами, які спрямовані на охорону окремих елементів довкілля. До таких директив, з-поміж інших, належать: Директива 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС; Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи й інші. Зв'язок цей полягає не лише в тому, що інтегрований дозвіл спрямований на охорону довкілля, а й у закріпленні Директивою 2010/75/ЄС спеціальних положень, спрямованих на охорону елементів довкілля. Зокрема, стаття 18 зобов'язує дозвільний орган установити більш суворі умови дозволу порівняно з тими, які відповідають рівню НДТ, якщо це необхідно для дотримання нормативів якості довкілля. Директиви 2000/60/ЄС та 2008/50/ЄС спрямовані на забезпечення якості води й повітря. Показниками якості цих природних ресурсів і є нормативи якості довкілля.

Саме необхідністю забезпечити охорону ґрунту та підземних вод зумовлений обов'язок замовника складати звіт, який повинен містити інформацію, потрібну для визначення

стану ґрунту та ґрунтових вод. Інформація цього звіту використовується для того, щоб порівняти стан ґрунту та підземних вод на момент остаточного припинення діяльності. У разі якщо стан ґрунту та підземних вод на момент остаточного припинення діяльності є гіршим порівняно зі станом на момент початку діяльності, особа, яка здійснювала небезпечну діяльність, повинна вжити заходів з метою повернення ґрунту та підземних вод у попередній стан.

Поточний стан

Мінприроди України видає дозволи на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами першої групи.

Мінприроди України також розробляє і затверджує: нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря (процедуру розроблення цих нормативів визначено Порядком розроблення та затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 299); нормативи гранично дозволеного рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря (відповідно до Порядку розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 300).

До компетенції Мінприроди віднесено затвердження нормативів ГДВ та технологічних нормативів ГДВ. Ця обставина надає Мінприроди виняткового значення у процесі апроксимації законодавства України до вимог Директиви 2010/75/ЄС.

Обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації відіграють важливу роль у процесі апроксимації законодавства України до вимог Директиви 2010/75/ЄС, оскільки саме ці органи видають дозволи: на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, якщо об'єкт, з якого здійснюються такі викиди, належить до другої та третьої групи; на спеціальне водокористування у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення; на здійснення операцій у сфері поводження з відходами.

На території Автономної Республіки Крим орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища уповноважений видавати дозвіл на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, якщо об'єкт, з якого здійснюються такі викиди, належить до другої і третьої групи, та дозвіл на здійснення операцій у сфері поводження з відходами.

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим видає дозвіл на спеціальне водокористування у разі використання води водних об'єктів загальнодержавного значення.

Аналіз положень законодавства України свідчить про те, що воно частково відповідає вимогам Директиви 96/82/ЄС. Зокрема, законодавство України відповідає вимогам цієї директиви у частині: закріплення обов'язків суб'єктів господарської діяльності вживати

заходів, спрямованих на запобігання аваріям, обмеження й ліквідацію їхніх наслідків та захист людей і довкілля від їх впливу; ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки суб'єктом господарської діяльності відповідно до кількості порогової маси небезпечних речовин; установлення обов'язку суб'єкта господарської діяльності розробляти та подавати до місцевих органів виконавчої влади декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки, а також установлення обов'язку органами виконавчої влади здійснювати перевірку повноти та якості цієї декларації; порядку перегляду декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки; повідомлення уповноважених органів виконавчої влади про внесення змін і доповнень до плану локалізації та ліквідації аварій¹.

Участь громадськості

З метою забезпечення наближення законодавства України до вимог Директиви 96/82/ЄС необхідно вдосконалити порядок участі громадськості у вирішенні питань планування місцезнаходження об'єктів підвищеної небезпеки в населеному пункті; додаткового вдосконалення потребує процедура надання населенню інформації у разі аварії на об'єкті підвищеної небезпеки.

3 грудня 2017 року у нас є прекрасний закон про ОВД, але біда в тому, що процедура ОВД здійснюється лише тоді, коли це нове виробництво, або його переобладнання/модернізація/розширення. Тому дозволи досі видаються згідно Постанови КМУ N 302 від 13 березня 2002 р «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи»² (далі – Постанова). Ця постанова містить ряд положень, що унеможливають адекватну участь громадськості у прийнятті рішень.

Чинне законодавство України вимагає, щоб головні елементи процедури надання адміністративних послуг були встановлені виключно законами України. Таким чином, для забезпечення транспозиції вимог зазначеної вище директиви у законодавство України необхідно прийняти **закон, яким буде врегульовано процедуру видачі інтегрованого дозволу**. Цей дозвіл повинен містити також умови, які стосуються запобігання й ліквідації надзвичайних ситуацій та аварій.

Зараз в Мінприроди розробляють Концепцію про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення, необхідно слідкувати, щоб при видачі інтегрованого дозволу громадськість могла внести свої зауваження і коментарі.

Починаючи з 2001 року, в Україні прийнято значну кількість нормативно-правових актів, спрямованих на впровадження у практику видачі дозволів на викиди в атмосферне повітря обов'язку особи, яка здійснює екологічно небезпечну діяльність,

---

¹ Огляд стану гармонізації законодавства України з вимогами права ЄС та Базовий план гармонізації законодавства України з правом ЄС (довкілля). Проект документів до обговорення / [Дмитро Скрильніков, Сергій Вихрист, Тарас Третяк, Тетяна Захарченко]; рецензент Наталія Малишева. – К., 2011. – С. 62.

² <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/302-2002-%D0%BE>

використовувати найкращі з доступних технологій та методів керування (далі – НДТ). До таких актів, з-поміж інших, слід віднести: Кодекс адміністративного судочинства (далі - КАС) (частина третя статті 2), Порядок розроблення та затвердження нормативів гранично допустимих викидів забруднювальних речовин зі стаціонарних джерел, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 № 1780; Порядок проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 302; Інструкцію про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, затверджену наказом Мінприроди від 09.03.2006 № 108, а також затверджені наказами Мінприроди технологічні нормативи ГДВ.

Незважаючи на істотність результатів, досягнутих внаслідок прийняття наведених вище нормативно-правових актів, система, створена ними, не відповідає принципу НДТ, який передбачає Директива 2010/75/ЄС. Система, створена цими актами, є системою загальнообов'язкових правил, положення яких формуються з урахуванням принципу НДТ. Положення цих загальнообов'язкових правил дозвільний орган повинен відтворювати в умовах дозволу. На відміну від положень законодавства України, Директива 2010/75/ЄС дозволяє встановлювати менш суворі вимоги, ніж це передбачено рішенням Європейської комісії про НДТ, за умови, що використання НДТ, визначених таким рішенням, призведе до непропорційно високих витрат порівняно з перевагами для охорони довкілля через:

а) географічне розташування або місцеві умови довкілля у місцевості, де розташовано установку;

б) технічні характеристики установки. Принцип НДТ не використовується у процесі формування умов дозволів на здійснення спеціального водокористування та на здійснення операцій у сфері поводження з відходами.

На жаль, законодавство України не містить спеціальних положень про встановлення умов дозволу, які передбачені розділами: III (спеціальні положення для спалювальних установок); IV (спеціальні положення щодо установок для спалювання відходів та установок спільного спалювання відходів); V (спеціальні положення для установок і видів діяльності, у рамках яких використовуються органічні розчинники); VI (спеціальні положення щодо установок, що виробляють двоокис титану) Директиви.

Потенційні труднощі

Ефективне зменшення негативного впливу від великих установок може бути забезпечене лише за умови встановлення індивідуальних умов експлуатації таких установок.

Такі умови неможливо встановити в загальнообов'язкових нормативно-правових актах. Для забезпечення встановлення індивідуальних умов для великих установок було введено інтегрований дозвіл. Таким чином, зазначений дозвіл виконуватиме роль

ефективного інструменту охорони довкілля тільки за умови наділення дозвільного органу широким простором для розсуду й ефективного використання цього простору дозвільним органом.

Чинне законодавство України хоч і не прямо, проте все ж таки передбачає обов'язок органів влади враховувати індивідуальні особливості кожного випадку встановлення умов дозволу. Зокрема, пункти третій та восьмий частини третьої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства від 06 липня 2005 року № 2747-IV зобов'язують адміністративний суд під час розгляду справи адміністративної юрисдикції перевіряти, чи є оскаржуване рішення обґрунтованим і пропорційним. Якщо воно таким не є, адміністративний суд повинен його скасувати. Саме це положення дає право дозвільним органам враховувати індивідуальні особливості кожної установки під час формулювання умов дозволу на викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Проте аналіз практики надання цього та інших дозволів свідчить про невикористання наведених вище положень КАС.

Немає також прикладів належного застосування вимог пунктів третього та восьмого частини третьої статті 2 КАС у рішеннях адміністративних судів.

Факт невикористання положень, які є близькими до вимог Директиви 2010/75/ЄС, є дуже негативним чинником, оскільки дає привід вважати, що в разі встановлення у законах України вимог, аналогічних до вимог Директиви 2010/75/ЄС, останні просто не будуть використовуватися.

Імплементация

З метою забезпечення імплементации положень Директив 2010/75/ЄС та 96/82/ЄС необхідно здійснити такі заходи:

- перекласти та забезпечити загальний доступ до методичних рекомендацій з НДТ (BREF) і рішень Європейської комісії щодо НДТ;
- провести навчальні семінари для службовців органів влади, які видаватимуть інтегровані дозволи, а також тих, яких буде залучено до процедури консультування;
- провести навчальні семінари для представників суб'єктів господарювання, які будуть зобов'язані отримувати інтегровані дозволи;
- провести навчальні семінари для інспекторів державної екологічної інспекції щодо порядку здійснення державного контролю за дотриманням умов інтегрованих дозволів;
- провести інформаційні заходи, спрямовані на доведення інформації про нову систему інтегрованого дозволу до суспільства.

Національний план скорочення викидів

Цікаво, що положення Директиви про викиди від великих спалювальних установок 2001/80/ЄС, яку фактично замінили Директивою про промислові викиди 2010/75/ЄС, були раніше юридично імплементовані в Україні наказом Мінекології від 22 жовтня 2008 року №541 «Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових

установок, номінальна теплова потужність яких перевищує 50 МВт», – задовго до приєднання до Енергетичного Співтовариства. Нормативи стосувались саме викидів в енергетичному секторі й мали забезпечити перехідний період до виконання енергоблоками Директиви 2001/80/ЕС у 2018 році. Однак, через відсутність спеціальної надбавки до тарифу для ТЕС, яка могла б забезпечити фінансування проектів зі скорочення викидів оксидів сірки й азоту, **наказ не призвів до очікуваних скорочень викидів**³.

У рамках приведення екологічних показників роботи ТЕС до вимог зазначених директив, існує два шляхи їх досягнення: встановлення обмежень та гранично допустимих викидів для кожного енергоблоку окремо, або ж зведення їх в одну «бульбашку» у межах Національного плану скорочення викидів. Відповідно до рішення Ради міністрів Енергетичного Співтовариства D/2013/05/MC-EnC, прийнятого в 2013 році, Україна взяла на себе зобов'язання розробити та запровадити Національний план скорочення викидів, як альтернативний варіант реалізації вимог Директиви 2001/80/ЕС щодо дотримання граничних значень викидів на великих установках спалювання, номінальна потужність яких перевищує 50 МВт.

Загальні витрати на сіроочищення, азотоочищення, пилоочищення тощо, які мають бути виконані в рамках реалізації Національного плану скорочення викидів, за різними оцінками експертів складають на сьогодні від 5,16 до 6,5 млрд євро⁴.

Серед основних фінансових механізмів наразі розглядаються екологічний податок і оплата в рамках спецобов'язків. Водночас, вони зазначають, що екологічний податок має йти в спеціально створений фонд, який би гарантував цільове використання коштів. Паралельно з цим, експерти також зауважують, що НПСВ не буде реалізований, якщо не буде ніякої підтримки від держави.

Державна природоохоронна служба України (колишня ДЕІ)

Наразі склалась ситуація, коли ДЕІ реформується і має бути створена Державна природоохоронна служба України (далі - ДПСУ). Питання про коло повноважень нової структури є наразі найгострішим. Саме ДПСУ має контролювати виконання підприємствами вимог інтегрованого дозволу.

Теоретично її повноваження будуть настільки широкими, що її приписи будуть обов'язковими до виконання (протягом 2 міс). Якщо підприємство не виконує рекомендацій, вона має право, зупинити роботу підприємства, якщо це буде технологічно можливо.

3

<http://bellona.org/news/ukraine/2016-12-zakryty-ne-mozhna-vidterminuvaty-ekolohizatsiya-teplovoyi-enerhetyky>

⁴ Ігор Вольчин, старший експерт проекту "Допомога Україні в процесі впровадження реформ в секторі енергетики" на семінарі "Ключові технічні аспекти впровадження Національного плану скорочення викидів", який відбувся 18 квітня в Києві.

<https://ua-energy.org/uk/posts/dlia-realizatsii-natsionalnoho-planu-zi-skorochennia-vykydiv-potribno-516-mlrd-ievro>

Потенційні складнощі

Невідомо, яким буде орган, що видає інтегрований дозвіл. Для цього кілька інших агенцій і державних органів мають поступитись своїми повноваженнями. Мають бути розроблені НДТ. Для багатьох галузей їх немає.

Важливим елементом контролю є Державна природоохоронна служба України, але вона зараз в стані реформи і неясно, чи буде ця реформа успішною. До того ж, якщо ДПСУ отримає повноваження, зупиняти підприємства, це може створити можливості для корупції і шантажу.

По матеріалах Національної стратегії наближення законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля (Київ, 2015)⁵

---

⁵ https://menr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf